

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Навчально-науковий інститут психології**

Кафедра психології

Лукашевич Максим Олексійович

УДК 004.738.5-042.72

**Кваліфікаційна робота
Профілактика Інтернет-залежності у підлітків**

053 «Психологія»
«Екстремальна та кризова психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ М. О. Лукашевич

Науковий керівник   Петрунько   Ольга   Володимирівна,   доктор
психологічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри психології

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ	8
1.1. Поняття інтернет-залежності та її симптоми	8
1.2. Психологічний аналіз комп'ютерної та інтернет-залежності	25
1.3. Особливості профілактики інтернет-залежності дітей підліткового віку	33
Висновки до розділу 1	42
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕВІРКИ КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ ПРОФІЛАКТИКИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ	44
2.1. Організація та методи дослідження	44
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження	47
2.3. Аналіз та інтерпретація результатів отриманих за допомогою методик	52
Висновки до розділу 2	53
РОЗДІЛ 3 ПСИХОПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКІВ	55
3.1. Аналіз результатів експериментальної програми психопрофілактики комп'ютерної та інтернет-залежності особистості юнацького віку	55
3.2. Методичні рекомендації щодо запобігання і корекції комп'ютерної та інтернет-залежності у підлітків	67
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Сучасна всесвітня павутина більше схожа на чарівну казку, в якій «юзери» володіють надприродними здібностями, відмінними від реального життя. Тому Інтернет є ідеальним середовищем для реалізації багатьох психологічних процесів несвідомого, архетипічного характеру. Для багатьох людей у психологічному сенсі Всесвітня павутина стала воротами в той чарівний казковий світ, який людина змушена покинути після дорослішання під тиском об'єктивних умов реального світу [11].

Під час соціалізації дітей безпосереднє емоційне сприйняття і реакції гальмуються через виконання набору соціально схвалених норм і правил. Коли існуючі норми та правила стають непотрібними або втрачають свою ефективність, з'являється первинний, примітивний і досі пригнічений засіб подолання. До подібних висновків, але лише стосовно культурного життя, прийшов Зигмунд Фройд у своїх працях «Майбутнє ілюзії» та «Невдоволення культурою». Він вважає, що процес відмови від суворих культурних норм завжди повинен супроводжуватися певним почуттям задоволення. Саме цей та інші фактори є тією привабливістю, яка змушує користувачів проводити багато часу перед екраном монітора. Ця цитата є гарною ілюстрацією «ефекту гормезису», бажання шукати інформацію на шкоду дослідженню, аналізу та обробці. Іншими словами, фокус зміщується з аналізу на пошук.

Поки рано робити висновки про детальні психологічні механізми цього явища. Проте можна припустити, що тут знову ж таки діють особливі регресори розумової діяльності, оскільки пошукова діяльність є генетично давнішою та менш енерговитратною, ніж аналітична.

Інтернет став привабливим і легким способом втекти від реальності для людей, які мають негаразди вдома, на роботі, схильні до депресії, це чудовий спосіб втекти від різних проблем. Психіатри вважають, що це схоже на алкоголізм чи залежність від азартних ігор, які не тільки змушують людину зволікати з прийняттям важливих рішень, але й викликають зміни в її

особистості. Особливістю віртуальної реальності є те, що користувачі в ній «змушені» усвідомлювати підсвідомі дитячі думки та моделі поведінки. Оскільки це в основному відповідає власним психологічним потребам користувача, ефект також посилюється [5].

За проявами інтернет-залежності часто ховаються інші залежності (патологічна залежність) або психічні розлади. Страждання людей з прикордонними психологічними станами можуть проявлятися, зокрема, у ненормальній залежності від Інтернету, До системи онлайн-зв'язку вони сиділи перед комп'ютером, забуваючи про їжу та сон, зосереджуючись на сторінках, що блимають на екрані. Але ви не повинні вважати, що ці люди були абсолютно здоровими до появи Інтернету. У світі без Інтернету чи комп'ютерів вони дивилися б телевизор, слухали радіо, читали газети, обмінювалися марками чи збирали моделі залізниць з таким же фанатичним ентузіазмом. Люди з депресією більше за інших бояться відчуження, і вони використовують Інтернет для подолання труднощів у реальному міжособистісному спілкуванні. Схильність людини до повного «розриву зв'язку», до втрати соціальної адаптації є ознакою справжнього страждання, коріння якого слід шукати в психіці страждаючого, а не в Інтернеті чи колекціонуванні марок.

Актуальність дослідження. Одним з атрибутів сучасності стало швидке поширення нових інформаційних технологій. Комп'ютеризація всіх сфер суспільного життя, зростання кількості користувачів комп'ютерних технологій, поширення комп'ютерних мереж, одна з яких інтернет, різного роду програми впливають на кожну окрему людину. У зв'язку з цим не дивно, коли у деяких людей виникають проблеми через те, що вони занадто багато часу проводять за монітором або в інтернеті. Окремою темою є соціальні мережі, які вже стали надзвичайно популярними у юнаків.

Групу ризику для розвитку комп'ютерної та інтернет-залежності становлять особи віком від 17 до 21 року. Зазвичай юнаки знайомляться з комп'ютером у школі, університеті або комп'ютерному клубі. Практично всі

вони проходять стадію природної захопленості та зацікавленості і певна частина переходить у категорію інтернет-залежних. Цьому сприяє ряд факторів - широке розповсюдження домашніх комп'ютерів, легкість підключення до інтернет-мережі, комп'ютеризація шкільних та університетських програм навчання тощо.

Інформаційне середовище, яке часто називають «антропоценом», неоднорідне, останнім часом прийнято розрізняти середовище Інтернет або «кіберпростір». Вивчення процесу впливу віртуальної реальності на соціалізацію людини є актуальним і важливим науковим завданням соціально-педагогічних досліджень, оскільки забезпечує повне розуміння соціальної реальності та відкриває можливості для її осмисленого і цілеспрямованого розвитку особистості. сучасні умови. Кіберпростір є соціальним простором, оскільки він наповнений людьми — користувачами.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє проілюструвати той факт, що досліджувана нами проблема є складною як теоретично, так і практично. Багато дослідників вивчають питання взаємодії в новому інформаційному суспільстві. Серед них заслуговують на увагу такі науковці: Г. Почепцов, М. Вебер, О. Арестова, А. Войскунський, С. Кремльова, С. Шапкін, Е. Белінська, А. Жичкіна, О. Смилова, В. Нестеров та ін.

Вітчизняними авторами Л. Юр'євою та Т. Бальбот запропоновано методи аналізу, діагностики та профілактики стадій формування комп'ютерної залежності. Вивченню деталей комп'ютерної діяльності присвячені дослідження А. Бєляєва, М. Коула, С. Пеперта, С. Новосьолова та інших. Культурна освіта молоді щодо використання кіберпростору та запобігання Інтернет-залежності може бути способом вирішення проблеми взаємодії між людьми та віртуальним простором, і необхідні подальші дослідження.

Тому **актуальність проблеми** та її недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження: «Профілактика Інтернет-залежності у підлітків».

Мета дослідження: Підтвердження, розробка та впровадження комплексу засобів профілактики Інтернет-залежності серед підлітків.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні **завдання дослідження:**

1. Теоретично проаналізувати літературні джерела з Інтернет-залежності.
2. Визначити психолого-педагогічний характер феномену Інтернет-залежності.
3. Проаналізувати зміст профілактики Інтернет-залежності серед підлітків.
4. Розробити та реалізувати комплексний підхід до профілактики інтернет-залежності молоді.
5. Проаналізувати результати застосування підлітками комплексного засобу профілактики Інтернет-залежності.

Об'єкт дослідження: Соціальний розвиток підлітків в інформаційному суспільстві.

Предмет дослідження: Комплексні засоби профілактики Інтернет-залежності серед підлітків.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: Теорія: Аналіз літературних джерел (психології, соціології, філософії та змісту соціального виховання) для визначення науково-теоретичної основи дослідження, вивчення та узагальнення передового та зарубіжного досвіду соціального виховання з даної проблеми Порівняння , класифікація, емпіричне обґрунтування: методи діагностики, що відповідають завданням дослідження (анкетування, спостереження, бесіди, інтерв'ю, тестування) для вивчення питань соціально-виховної діяльності, розробка комплексу комплексних засобів профілактики підліткової Інтернет-залежності та впровадження його в практику.

Теоретичною основою даного дослідження є праці видатних соціальних педагогів і психологів, які розглядали питання профілактики підліткової залежності від кіберпростору (Г. Почепцов, М. Вебер, О. Арестова, А. Войскунський, С. Кремльова, С. Шапкін, Є. Белінська,

А. Жичкіна, О. Смилова, В. Нестеров та ін.). Аналіз стадій розвитку, діагностики та методів профілактики комп'ютерної залежності (Л. Юр'єва, Т. Бальбот, А. Беляєва, М. Коул, С. Пеперт, С. Новосьолова та ін.).

Теоретична значущість даного дослідження полягає в тому, що на основі теоретичних знань про підліткову Інтернет-залежність демонструє наукові положення, дає можливість збагатити уявлення про мету, зміст і механізм профілактики підліткової Інтернет-залежності, розширити уявлення про обізнаність про Інтернет-залежність серед підлітків. Розуміти сутність і зміст підліткової інтернет-залежності та визначити зміст підліткової профілактичної роботи.

Наукова новизна даного дослідження полягає в комплексному аналізі загрози Інтернет-залежності у підлітків та розробці ефективних стратегій. Це питання пов'язане зі стрімким розвитком технологій і зростаючим впливом Інтернету на життя сучасних підлітків. Наукові дослідження в цій галузі дозволяють виявити основні фактори, що призводять до інтернет-залежності у підлітків, розробити ефективні методи профілактики та лікування. Цей підхід є інноваційним і має важливе значення для подальшого розвитку науки про психологічні аспекти використання Інтернету та забезпечення здорового психологічного розвитку підлітків у цифрову епоху.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що представлене дослідження може бути використано соціальними педагогами, психологами, батьками при роботі з підлітками, які залежні від кіберпростору.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 73 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Перший розділ присвячений теоретичним основам профілактики інтернет-залежності у підлітків. У ньому розглядаються основні поняття та симптоми інтернет-залежності, проводиться психологічний аналіз цього явища, а також аналізуються особливості профілактики інтернет-залежності у дітей підліткового віку.

Поняття інтернет-залежності та її симптоми

Інтернет-залежність визначається як неконтрольоване і надмірне використання Інтернету, що негативно впливає на психологічний стан та соціальне функціонування особистості. Симптоми цього стану включають постійну потребу в Інтернеті, зниження інтересу до інших видів діяльності, дратівливість при спробах обмежити час перебування в Інтернеті, а також проблеми у міжособистісному спілкуванні та академічній успішності.

Психологічний аналіз комп'ютерної та інтернет-залежності

У розділі проводиться детальний психологічний аналіз комп'ютерної та інтернет-залежності. Розглядаються змінені стани свідомості, що виникають під час надмірного використання комп'ютерних технологій та Інтернету. Аналізуються фактори, які сприяють розвитку залежності, та вивчаються психологічні механізми, що лежать в основі цього процесу.

Особливості профілактики інтернет-залежності у підлітків

У цьому підрозділі розглядаються методи профілактики інтернет-залежності серед підлітків. Наголошується на важливості комплексного підходу, що включає освітні, психологічні та соціальні методи. Пропонуються конкретні заходи, такі як організація змістовного дозвілля, розвиток комунікативних навичок, проведення освітніх лекцій та психологічних тренінгів. Підкреслюється роль батьків, вчителів та соціальних педагогів у цьому процесі

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕВІРКИ КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ ПРОФІЛАКТИКИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Другий розділ присвячений емпіричному дослідженню перевірки комплексу засобів профілактики інтернет-залежності у підлітків. У цьому розділі детально описано методи та організацію дослідження, а також проведено аналіз отриманих результатів.

Організація дослідження

Основною метою цього дослідження було підтвердження та впровадження ефективного комплексу засобів профілактики інтернет-залежності серед підлітків. Завдання дослідження включали теоретичний аналіз літературних джерел, визначення психолого-педагогічного характеру інтернет-залежності, розробку та апробацію програми психологічної профілактики комп'ютерної залежності підлітків, а також проведення емпіричного дослідження соціальних характеристик інтернет-залежних підлітків.

Методики дослідження

Для досягнення цілей дослідження було використано декілька методик, включаючи:

- «Тест-анкету на наявність інтернет-залежності».
- «Діагностичні тести нехімічної залежності», які дозволяють оцінити наявність та рівень інших видів залежностей.
- «Тест на інтернет-залежність у дітей» (С. Кулаков), спеціально адаптований для підліткового віку.
- Анкети для оцінки знань про кіберпростір та улюблених занять в Інтернеті.

Емпіричне дослідження

Емпіричне дослідження мало на меті вивчення соціальних характеристик інтернет-залежних підлітків та оцінку ефективності

запропонованих профілактичних заходів. Дослідження проводилося у декілька етапів:

- Підготовчий етап: включав теоретичний аналіз літератури та підбір методик для дослідження.
- Діагностичний етап: проведення тестування серед вибірки підлітків для визначення рівня інтернет-залежності та інших психологічних характеристик.
- Формувальний експеримент: реалізація програми психопрофілактики, що включала серію занять і тренінгів з підлітками. Програма тривала п'ять тижнів з частотою два заняття на тиждень.
- Контрольний етап: повторне тестування для оцінки змін у рівні інтернет-залежності та аналіз ефективності проведених заходів.

Учасники дослідження були поділені на контрольну та експериментальну групи. Контрольна група не піддавалася спеціальним профілактичним заходам, тоді як в експериментальній групі застосовувалися розроблені методи психопрофілактики.

Результати дослідження показали, що у підлітків з експериментальної групи спостерігалось значне зниження рівня інтернет-залежності порівняно з контрольною групою. Це свідчить про ефективність запропонованих профілактичних заходів.

Аналіз результатів

Після проведення дослідження був здійснений детальний аналіз отриманих результатів. Результати підтвердили ефективність розробленого комплексу засобів профілактики, що включав освітні, психологічні та соціальні методи. Виявлені соціальні характеристики інтернет-залежних підлітків допомогли уточнити ризики адиктивної поведінки та розробити більш точні і ефективні профілактичні заходи.

РОЗДІЛ 3

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Третій розділ дипломної роботи присвячений аналізу результатів експериментальної програми психопрофілактики комп'ютерної та інтернет-залежності у підлітків. У цьому розділі детально описані отримані результати дослідження, їх обговорення та висновки, що впливають з проведеного дослідження.

Аналіз результатів експериментальної програми

Результати дослідження були представлені у вигляді порівняльного аналізу між контрольними та експериментальними групами. До експерименту рівень комп'ютерної залежності у обох групах був подібним, але після впровадження програми психопрофілактики в експериментальній групі спостерігалось значне зменшення ознак інтернет-залежності.

Наприклад, до проведення формувального експерименту у експериментальній групі відсутність ризику виникнення комп'ютерної залежності становила 10%, тоді як після експерименту цей показник збільшився до 20%. Це свідчить про ефективність профілактичної програми.

Психопрофілактика комп'ютерної залежності

Розроблена програма психопрофілактики була реалізована студентами Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та тривала п'ять тижнів, по два заняття на тиждень. Програма включала різноманітні вправи та активності, спрямовані на підвищення усвідомленості щодо ризиків інтернет-залежності, розвиток навичок саморегуляції та альтернативні способи проведення вільного часу.

Зокрема, під час занять учасники експериментальної групи активно виконували рекомендовані вправи, що сприяло налагодженню стосунків у групі, розвитку довіри та взаємопідтримки. Психологічні техніки, що використовувалися, були спрямовані на формування критичного мислення та розуміння особистих потреб та мотивів.

Обговорення результатів

Результати дослідження показали, що профілактичні заходи були ефективними у зменшенні рівня комп'ютерної залежності серед підлітків. У контрольній групі, де профілактичні заходи не проводилися, рівень інтернет-залежності залишався незмінним. Натомість в експериментальній групі спостерігалось зниження частоти порушення встановленого ліміту часу для роботи в Інтернеті та зменшення часу, проведеного в мережі замість спілкування з друзями.

ВИСНОВКИ

За допомогою Інтернету підлітки мають можливість задовольняти основні соціальні потреби, а саме: спілкування, любов, визнання та потреби, пов'язані з розвитком особистості: знання, розуміння, самореалізація. Можна виділити три основні види діяльності, яку вони виконують: пізнавальну, ігрову та комунікативну.

Інтернет – інформаційне середовище (простір), яке створюється (існує) за допомогою інформаційних комунікаційних систем під час взаємодії між людьми, взаємодії інформаційних комунікаційних систем, управління людьми інформаційно-комунікаційними системами.

У 1995 році Іван Голдберг запропонував термін «Інтернет-залежність». Порівняно з патологічною залежністю від алкоголю, наркотиків та азартних ігор, це «порушення сім'ї, освіти, суспільства, роботи, сім'ї, економіки або хвороби, які мають згубний вплив на галузь розумової діяльності».

Основною групою ризику інтернет-залежності в Україні є підлітки та молодь, що пов'язано зі специфікою становища цієї вікової групи. Психологічно ця епоха надзвичайно складна і суперечлива, найглибші зміни відбулися у сфері особистісної мотивації, особливо сильним є бажання знайти себе в суспільстві.

За допомогою діагностичного аналізу підліткової Інтернет-залежності ми дійшли висновку, що когнітивний компонент підліткової Інтернет-залежності знаходиться на середньому рівні, ціннісний мотиваційний – на середньому рівні, діяльнісно-поведінковий – на середньому рівні. Рівень наркоманії серед підлітків середній. На основі тесту ми отримали такі показники: 21% людей мають Інтернет-залежність і 79% не мають Інтернет-залежності. Серед них 12 хлопців та 7 дівчат не мають інтернет-залежності, а 2 хлопця та 3 дівчини мають інтернет-залежність.

Розроблено та впроваджено комплекс заходів профілактики інтернет-залежності молоді.

Ми виділили наступні напрямки роботи: діагностика, соціальне виховання, рефлексія. В діагностичному напрямку проводиться ряд заходів: навчальний час, ознайомчі вправи, перегляд відеофрагментів та тестів. Під час реалізації соціально-виховного напрямку ми використовуємо такі профілактичні заходи: навчальні курси, екскурсії, виховні заходи, конкурси. Але в рефлексивному напрямку було проведено освітній захід та pop-up event.

Ми розробили комплексний підхід до профілактики кіберзалежності школярів, який складається з трьох основних етапів: підготовчого, основного та заключного. Метою першого етапу є створення позитивної атмосфери в колективі, зміцнення міжособистісних стосунків та оновлення обізнаності про проблему інтернет-залежності. Другий етап передбачає розробку комплексу навчальних заходів, ігор, вправ, спрямованих на формування когнітивного, ціннісно-мотиваційного та поведінкового компонентів протидії Інтернет-залежності. Підбиття підсумків роботи та закріплення результатів виконання плану – цілі завершального етапу.

Перевірили ефективність комплексної профілактики підліткової Інтернет-залежності шляхом повторної діагностики. Аналізуючи результати діагностики, ми дійшли висновку, що когнітивний компонент сприйняття небезпеки членами групи сформований на більш високому рівні. Ціннісно-мотиваційний компонент емоційної залежності у підлітків-учасників експерименту сформований на середньому рівні. Розділ діяльнісної поведінки також знаходиться на досить високому рівні. Тому три стандарти учнів – усі на середньому та поглибленому рівнях, але в класі є діти залежні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архіпова С. П., Майборода Г. Я. Проектні технології в діяльності соціального педагога. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18425-tekhnologii-proektuvannya-u-diyalnosti-socialnogo-pedagoga.html>.
2. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у загальноосвітній діяльності школи: автореф. Твір для здобуття науки. д-р Пагода пед. наук: Технічні умови. 13.00.05 “Соціальна педагогіка”. Луганськ, 2011. 22 с.
3. Бартків О. С. Соціально-педагогічні профілактика інтернет-адикції в студентської молоді *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки / редкол.: І. О. Смолюк та ін. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 1 (278). С. 166-170.*
4. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. пос. К.: Центр документації освіти, 2003. 134 с.
5. Безпалько О. Соціальне проектування: Навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 127 с.
6. Болбот Т. Ю. Розлади психіки та поведінки у молоді Вік комп'ютерної залежності (клініка, корекція та профілактика) : автореф. Дисертація, яка веде до здобуття наукового ступеня в галузі медицини. К., 2005. 36 сторінок.
7. Бондаренко О. А. Профілактика інтернет-залежності у дітей та підлітків. URL: <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/title-55>
8. Бугайова Н. М. Психологічні проблеми інтернет-залежності в контексті використання телекомунікаційних технологій. Розділ 4 // Використання телекомунікаційних засобів у навчальному процесі: Психолого-педагогічні аспекти. Київ, “Освітня думка”, 2008. Сторінки 192-222.

9. Бугайова Н. М., Цап В. Й. «Профілактика інтернет-залежності під час електронного навчання: збірник наукових праць». Випуск 1. Кривий Ріг: Видавничий відділ НметАУ, 2010. Сторінки 24-28.
10. Вакуленко О. В. Особливості соціального становлення особистості в підлітковому віці. українське суспільство. *Український соціум*. 2004. № 1. С. 95-99.
11. Вакуленко О. В., Зленко Т. О. Теоретико-методичні засади профілактики нехімічної адиктивної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Вип. 22. С. 18-25. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11583>
12. Вакуліч Т. Феномен інтернет-залежності серед підлітків. *Освіта та управління*. 2006 №2. Сторінки 155-158.
13. Вакуліч Т. М. Психологічні особливості Інтернет-поведінки підлітків. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАН України* / Редактор Максименко С.Д.К., 2006. рол. 8. Питання 2.41-47.
14. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства: Монографія / Відповідальний редактор М. Токарева. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 сторінок.
15. Веретенко Т., Ярмоленко К. Соціально-педагогічна профілактика Інтернет-залежності серед старшокласників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Серія «Педагогіка» Вип 19, том 1, 2018. 145-149 с. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/19_2018/part_1/29.pdf
16. Вінтюк Ю.В. Психологічні закономірності виникнення узалежнень у шкільному віці та способи протидії їм. *Здоровий спосіб життя*. 2008. №34. С.13-20.

17. Вiнтюк Ю. Комп'ютерна залежнiсть: формування та заходи протидiї. *Вiсник Львiвського державного унiверситету*. Львiв: ЛНУ iм. I. Франка., Випуск 13. 2010. 215-226 с.

18. Гуменюк Л. Й. Соцiально-психологiчні фактори iнтернет-залежностi. *Науковий вiсник Львiвського державного унiверситету внутрiшнiх справ*: Серiя «Психологiя». № 1. рiк 2013. С. 11-20.

19. Давиденко К. iнтернет-залежнiсть: тест, поширенiсть та супутня психопатологiя | Український Медичний Часопис. *Український Медичний Часопис - новини медицини i здоров'я. Медична практика в Україні*. URL: <https://www.umj.com.ua/article/160556/internet-zalezhnist-test-poshirenist-ta-suputnya-psihopatologiya> (дата звернення: 09.01.2024).

20. Жданова I. A. Вплив новiтнiх iнформацiйних технологiй на поширення нехiмiчних залежностей серед пiдростаючого поколiння. *Соцiальна робота в Україні: теорiя i практика*. №. 4. 2008. С. 114-129.

21. Бондарчук О.І. Психологiя девiантної поведiнки: Курс лекцiй. К.: МАУП, 2006. 88 с

22. Кiвенко Н.В., Лановенко, I. I., Мельник П.В. Девiантна поведiнка: сучасна парадигма: Монографiя. Iрпiнь: АДПС України, 2002. 240 с.

23. Кравченко Н. iнтернет залежнiсть - ознаки, лiкування. *Все про дiтей - догляд, розвиток, харчування, здоров'я*. URL: <http://momandkids.net.ua/porady-z-gita/493-internet-zalegnist-likyvana.html>.

24. iнтернет-залежнiсть у дiтей: причини, ознаки та як її подолати. *Teentor* URL: <https://www.teentor.com/ua/articles/internet-zalezhnistst-u-ditej.htm>

25. Iсакова Т. О. iнтернет-залежнiсть як нове явище в сучасному свiтi: сутнiсть i проблеми. Київ : НIСД, 2011. 47 с. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Internet_zal-bcba2.pdf .

26. Камiнська О. В. Чинники iнтернет-залежностi у сучасних пiдлiткiв. Наука i освiта: *Науково-практичний журнал Пiвденного наукового центру НАН України*. Випуск 22, Випуск 5, 2014. Сторiнки 141-14.

27. Капська А. Ю. Методика соціально-педагогічної роботи: Навч. Посібник. К: 2000 р. 256 с.
28. Коваленко О. В. Кіберпростір – людський потенціал цивілізації. *Психологічна перспектива*. № 18. Луцьк: Волін. СНУ імені Лесі України, 2011. Сторінки 111–121.
29. Концепція превентивного виховання дітей та підлітків. Затверджено Президією АПН України 25 лютого 1998 року. План № 1-7/3-21. викладач. – 2000.-№1-3. - Сторінка 6-11.
30. Коритнікова Н. В. Форми та характеристики Інтернет-комунікації: соціологічний аналіз. *Вісник Харківського державного університету носить ім. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження в сучасному суспільстві: методологія, теорія, методи»* / Відп. редагувати. В.С. Бакілов. Харків: Видавничий центр ім. В. Н. Каразіна, 2007. № 761. С. 183-190.
31. Левицька Н. С. Характеристика профілактики інтернет-залежності в учнівської молоді та підлітків. Новітні технології в науковій діяльності та навчальному процесі: *Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених* (Чернігів, 16-17 квітня 2013 р.): Доповідь: Т. 2, Т. Гуманітарні науки. Чернігів: Черніг. ДТУУ, 2013. 543 с.
32. Лютий В.П. Нехімічна залежність як тема соціальної роботи. *Вісник Луганського державного університету імені Тараса Шевченка (Освітні науки)*. 11(270).2013.С.158-16
33. Макаренко О., Постова О. Соціалізація підлітків і комп'ютерна залежність. *НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота* Том 71. 2007. С.23-27. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/930cd459-24c9-487b-8ea9-99eb396f9fbe/content>
34. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.Ю. Максимова. К.: Либідь, 2011. 520 с.

35. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки: навч. посіб. / Н.Ю. Максимова. К.: ВПУ «Київський університет», 2002. 308 с.
36. Мартинець Л.А. Проектна діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості* № 3 (34) 2015. 10-13 с. URL: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2015/3/04.pdf>
37. Мацоха Т. Інтернет-залежність серед української молоді: сучасний стан проблеми. *Журнал «Спільне»* URL: <https://commons.com.ua/uk/internet-zalezhnist/>
38. Моцик Р. В. - Інтернет-залежність та її вплив на виховання сучасної людини (2015). *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2015_18_54.
39. Немеш О. М. Віртуальна активність особистості: структура та динаміка психічного змісту: Монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.
40. Орбан-Лембрик Л.Б. Соціальна психологія: Навчально-методичний посібник Київ: Академвидав, 2005. 448 с.
41. Петрунько О. Діти і медіа: Соціалізація в агресивному медіасередовищі. Полтава: ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2010. 480 с.
42. Розлуцька Г. М. Дослідження інтернет-залежності: аналіз результатів експериментальних досліджень. *Науковий вісник УжНУ: Серія: Педагогіка*. Соціальна робота/Гол. редагувати. Козубовська В. Ужгород: Ужгород Вид-во «Говерла», 2012. 24. С. 133-137
43. Займец А. А. Дизайн соціальної педагогіки: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.010106 Соціальна педагогіка. Кіроволад: РВВ КДПУ ім. В. Вініченка, 2012. 132 с.
44. Сергєєва Н. В. Особливості соціально-педагогічної профілактики адиктивної поведінки в шкільних умовах. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць / МОН України,

АПН України, Інститут проблем виховання; Редкол.: О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, А. Ю. Сиротенко [та ін.] . Київ, 2007. запитання. 10. Книга 2. С. 142-149.

45. Сім мультфільмів про інтернет-залежність для школярів. URL: <https://naurok.com.ua/post/7-multfilmiv-dlya-shkolyariv-pro-internet-zalezhnist>

46. Соловйова І. І. Девіації особистості в умовах комп'ютеризації суспільства: соціально-філософські аспекти: автореф. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук: 03.00.03. Одеса, 2007. 19 с.

47. Соціальна педагогіка: Мала енциклопедія/[За заг. І. Д. Зверева.]. К.: Центр документації освіти, 2008. 336 с.

48. Методика соціальної роботи: *навчальний посібник з грифом МОН України* / О. А. Агарков, Д. Ю. Арабаджиєв, Т. В. Єрохін, В. В. Кузьмін, І. В. Мещан, В. М. Попович (В. М. Попович). Запоріжжя: Ред. ВАТ «Мотор-Січ», 2015р. 487 сторінок.

49. Тулецька Х. І. Психологічні фактори Інтернет-залежності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: Серія психологія*. Питання 2 (2). 2012. С. 95-104

50. Філіппова Н. Мова у віртуальній релевантності. людина. комп'ютер. спілкуватися. *Збірник наукових праць*. Львів: Національні перспективи Львівської політехніки, 2010. Сторінки 328-330.

51. Церковний А. Аспекти розвитку інтернет-залежності. *Соціальна психологія*. 2004. № 5(7). С.149-154

52. Чупрій Л. Вплив телебачення та Інтернету на моральне та фізичне здоров'я дітей. *ASD-inform*. URL: http://sd.net.ua/2010/08/17/children_tv_violence.html.

53. Шугайло Ю. В. Інтернет-залежність у дітей та підлітків та її профілактика. *Вісник Запорізького державного університету. Педагогічна наука*. Запоріжжя, 2015. Випуск 2 (25). Сторінки 17-24.

54. Шугайло Я. Інтернет-залежність студентів коледжу. *Практичні питання вищої професійної освіти*: Матеріал міжнар. наук.-практ. (Київ, 21-22 березня 2013 р.). К.: НАУ, 2013. Сторінки 113-114

55. Ярмоленко Т. Соціально-педагогічна профілактика Інтернет-залежності серед старшокласників. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. Том 1, Випуск 19, 2018.

56. Харагірло В.Є. Психолого- педагогічні аспекти корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. вид.2, доповнене – Біла Церква: БІНПО, 2020 -188с.